

bornak is nevezhető tárgyakat alkalmaztak: ferofont, amely, mint a neve is mutatja, két egymással párhuzamosan felállított vaskorongból áll; egy tunellel elnevezésű, fémrészekkel és rugóval felszerelt, de alapvetően fa hangszer; háromszög alakú, szintén rugókkal felszerelt, tulajdonképp preparált triangulumot; és két nagyméretű fa kürtöt, melyek egy rugóval kapcsolódtak egymáshoz. A művészek párhuzamosan, egymás játékára reflektálva, improvizatív módon játszottak az összes hangszeren.

HANS W. KOCH 1992 óta foglalkozik az előadás környezetét is a hangzásba bevonó rendszerek gyakorlati megvalósításával. A fesztiválon bemutatott előadása – $[x^\infty = op(x^\infty)]_3$ – az osztrák származású amerikai fizikus és filozófus, Heinz von Foerster téziséhez próbál utat találni egy hangobjekt létrehozásával. Foerster tétele visszacsatolós, avagy autopoietikus rendszert ír le, amit Koch egy papírhenger segítségével hoz létre, amelynek egyik végére egy mikrofont, másikkra egy hangszórót helyezett el. A művész max/msp program segítségével valós időben irányítja a felállított installációban létrejövő visszacsatolást.

A +3dB Fesztivál egy olyan folyamat része, amelybe nem csak a 2009-es +3dB, hanem még egy sor más, eddig feltáratlan és feldolgozatlan hangmunka is beletartozik. A magyar hangművészet történetének kutatása és nemzetközi kontextusba helyezése, a hangnak a zajból való kiemelése még rengeteg feladatot tartogat a művészet- és esetleg a zenetörténet számára. Ennek egy kis részét a Besorolás Alatt már magára vállalta, és vállalja a jövőben is.

Kovács Balázs

Jegyzet a hangművészetről a +3dB kapcsán

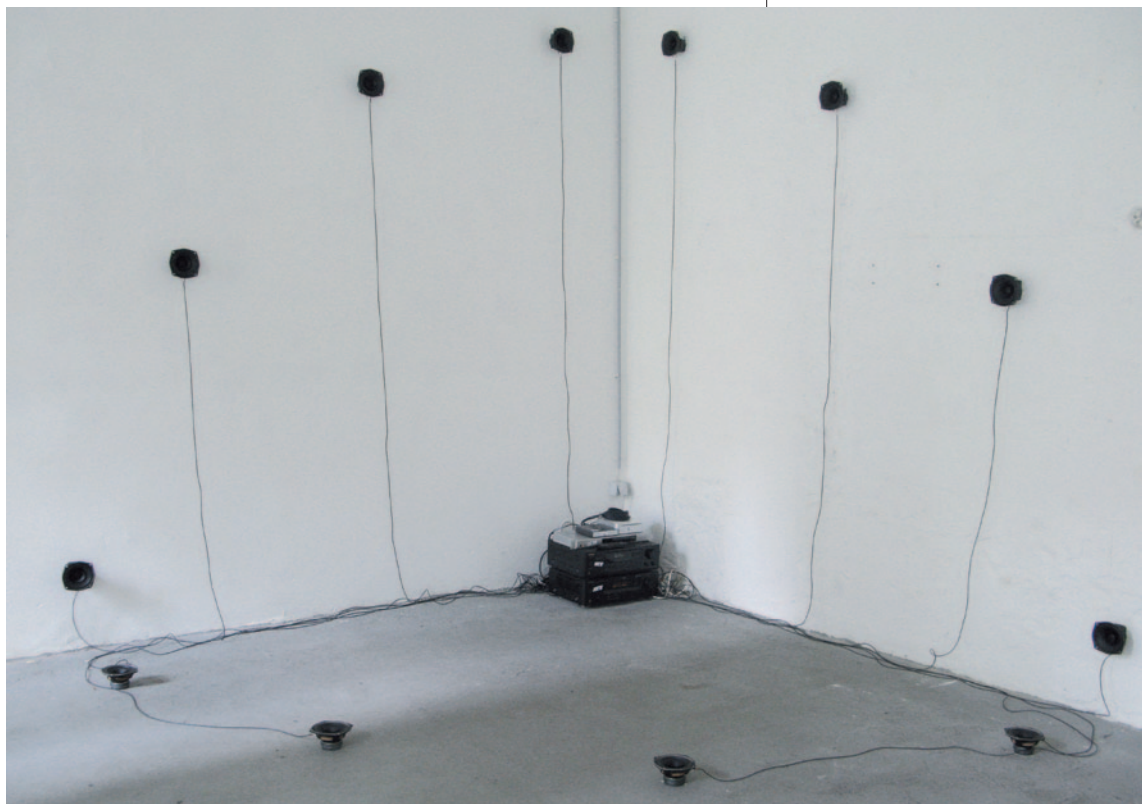
■ Amilyen szokatlan kifejezés magyarul a hangművészet, olyan természetes mégis, amikor angol vagy német alakjában halljuk: sound art, illetve Klangkunst. Nem állíthatom, hogy a magyar változat kifejezetten pozitív konnotációkat hordoz: már Kant is kettősen fogalmaz a nyelvtől elszakadt, de zenei értékkel még

nem bíró hangművészetről,¹ a későbbiekben pedig épp eme labilitás okozta, hogy az nagy eséllyel számíthatott a megtúrt műforma mint korántsem önálló művészeti ág szerepére, ahová azokat a műveket és alkotókat sorolhatjuk, akik bár hangzó alkotásokat hoznak létre, zenei ismereteik még sincsenek, vagy elfelejtették azokat. Ez a rövid jegyzet csak arra szeretné felhívni a figyelmet, amire épp maga a hangművészet is irányul: létezhet művészeti forma úgy is, hogy nemcsak háttérbe szorítja, de ki is zárja a vizualitást. A kizárólag hangzó alkotások – pl. a binaurális felvételek – mindenki számára egyértelmű jelei a látás kiiktatásában, auditív felülírásában rejlő erőnek: példa erre TOMÁŠ VANĚK a legutóbbi, 2010-es Placc-on bemutatott helyspecifikus hanginstallációja, amely a hangot olyan közel hozza, hogy a benne résztvevő hallgató valóságátudatát, érzékszerveit is tetszése szerint megtéveszti.² Talán ez is okozza, hogy a hangművészet igazi léte valójában oppozíció a látással, és a hatására létrejött, makacsul nem-látó művészeti felvetések nem csupán ideiglenes áramlatok, hanem önálló műformák. Ezek a „küklopszok” – pl. a hallásra koncentrálnó hangjátékok, akusztatikus zene, térhangfelvételek (field recording vagy fonológia) vagy az utóbb is említett háromdimenziós hangkísérletek – a hallásélmény autonómiájának megcélzásával véleményem szerint a vizualitás által közvetített térélmény kiterjesztésére, akár felülírására is jogosultak, közvetve pedig felvethetik a testetlen, anyag nélküli, netán virtuális művészet lehetőségét. Ezen az úton bizonytalanná teheti létüket, ha a hangművészetről mint hangzó képző-, médiaművészeti alkotásokról beszélünk, ahogy az a +3dB által bemutatott alkotások esetén is fennáll. Javaslom ezért, hogy a hangművészet formáit a képzőművészeti vagy zenei beágyazottságon túllépve ismerjük meg, hogy az ne csupán átmeneti, „kevert” műformaként jelenjen meg a képzőművészet és a zene között, hanem számos – bár kétségkívül szubkulturális – kezdeményezés kiindulópontja lehessen.

Ellenvélemény az általam felvázolt auditív ortodoxiával szemben, hogy a hangművészet másik értelmezésében a hang kreatív vizuális-haptikus beillesztésével találkozhatunk: vezérlőfelületek, hang-kép kapcsolatok és átjárások stb. Ezek a megoldások elsősorban az audio-vizualitás mint egyenrangú modalitások művészeti felé vezetnek, s bár céljaik hasonlóak az előbb említett formákhoz, ráadásul közérthetőbbek és látványosabbak, lehetőségeiket tekintve korlátozza őket a vizuális és auditív tartalom egyidejűsége, a kifejezés erejének növelése a vizualitás leválasztásában rejlő lehetőségek kiaknázása nélkül.

¹ Immanuel Kant, *Az ítélőerő kritikája*, ford. Papp Zoltán, Szeged, Ictus, 1997. 53. §., 256–257. A Kant által használt Tonkunst fogalom mindamellett a hagyományosabb értelmű „zeneművészet” fordítást jelöli.

² Néhány ismertetés a 2010-es Placc-ról, és benne az említett munkáról: http://nol.hu/kult/20100531-pecsen_mindenkinek_szabad_komuveskedni, http://ilovepecs.hu/tartalomkezo/tartalom/lakasokban_kalandozas (2010. június 1-jei állapot)

HANS W. KOCH
Circle of fiths, 2006, tizenkét csatornás
hanginstalláció, 2B Galéria
© fotó: Zérczi Attila